

Fontys

› FOR SOCIETY

PREVENTIEVE AANPAK PARTNERGEWELD

INCLUSIEF SPEERPUNTEN VOOR EEN PLEGERAANPAK
VANUIT HET PERSPECTIEF VAN DE VROUWENOPVANG

Eindhoven 2023

Stefan Assink, Med

Dr. Dana Feringa

Drs. Marielle Verhagen

INHOUD

Inhoud	2
Inleiding	3
Hoofdstuk 1. Uitwerking literatuurstudie	4
Internationale literatuur	4
Nationale aanpak	7
Hoofdstuk 2. Ontwerpsessie	12
Inleiding	12
Dat wat een preventieve aanpak partnergeweld moet omvatten om partnergeweld te voorkomen	12
Samenleving	12
Hulpverlening	12
Dat wat een pleger nodig heeft aan ondersteuning	14
Maatschappelijke context	14
Geboden ondersteuning	14
Samenwerking	15
Hulpverlener	15
Hoofdstuk 3. Validatiesessie met ketenpartners en stakeholders	16
Literatuurlijst	17

INLEIDING

Deze rapportage maakt deel uit van een pilot Preventieve aanpak huiselijk geweld vanuit de vrouwenopvang Neos in Eindhoven. Onderzoekers van Fontys Hogeschool Sociale Studies in Eindhoven hebben een literatuurstudie uitgewerkt om de huidige situatie rondom de preventieve aanpak van partnergeweld en de huidige kennis en ervaringen met betrekking tot plegeraanpak nader in kaart te brengen. Daarnaast hebben zij in samenwerking met Neos een ontwerpsessie met relevante stakeholders georganiseerd om gezamenlijk speerpunten te formuleren voor een preventieve aanpak partnergeweld in Eindhoven met als onderdeel daarvan speerpunten voor een lokale plegeraanpak. Tot slot zijn de bevindingen vanuit de nationale en internationale literatuurscan en de uitkomsten van de daaropvolgende ontwerpsessie gevalideerd tijdens een presentatie voor de gemeente Eindhoven en andere lokaal betrokken partners op het gebied van huiselijk geweld.

Eindhoven, 2023

HOOFDSTUK 1. UITWERKING LITERAATUURSTUDIE

In dit hoofdstuk is een literatuurstudie uitgewerkt op verschillende aggregatieniveaus met betrekking tot pleger- c.q. daderprogramma's en -aanpak. Eerste niveau betreft internationale literatuur met betrekking tot deze thema's. Tweede niveau focust op de nationale ontwikkelingen rondom dit thema. Tot slot wordt dit thema op regionaal niveau uitgewerkt.

INTERNATIONALE LITERAATUUR

Wereldwijde netwerken

In 2014 is het Europees Netwerk voor het 'werken met daders van huiselijk geweld' opgericht, dat leden heeft die zich onder andere richten op daderprogramma's ('pleger-aanpak'), onderzoek en slachtofferprogramma's (work with perpetrators, 2022). Het netwerk wisselt ook onderzoek uit met betrekking tot het werken met daders en slachtoffers. Hieronder is relevante informatie opgenomen met betrekking tot verschillende relevante thema's rondom pleger-aanpak, verkregen vanuit verschillende gepubliceerde internationale essays.

Daderprogramma's

Ajdukovic en Pauncz (2015) schreven een interessante publicatie over het opzetten van een programma voor het werken met plegers van huiselijk geweld. *Motivatie* speelt een voorname rol en is een belangrijk aspect bij een plegerprogramma: niet alleen professionals die een dergelijk programma opzetten en samenwerken met professionals dienen gemotiveerd te zijn, maar zeker ook de plegers van geweld moeten gemotiveerd zijn om in de toekomst geen geweld meer te bezigen.

Een succesvol daderprogramma zal een paradigmaverschuiving doen plaatsvinden, waarbij de verantwoordelijkheid bij de plegers komt te liggen, in plaats van zich alleen te richten op slachtofferhulp. Daderprogramma's delen een *gezamenlijk doel* met slachtofferprogramma's, want ook die programma's spelen een rol in het terugdringen van geweld. Tegelijkertijd wordt aandacht voor de dader door slachtofferhulporganisaties soms gezien als iets afdoen aan de aandacht voor slachtoffers. Het is erg belangrijk om te allen tijde een samenwerkingskader te hebben, organisaties de tijd te geven om het doel en de focus van het

daderprogramma te leren kennen, en om heel duidelijk te maken dat er een *gedeelde missie* is in het reduceren van geweld (tegen vrouwen), dat het hoofddoel de bescherming van vrouwen en kinderen is en dat de geweldplegers te allen tijde verantwoordelijk worden gehouden voor hun gedrag (Ajdukovic en Pauncz, 2015).

Leidende principes bij daderprogramma's

Verder schrijven Ajdukovic en Pauncz (2015) enkele leidende principes die de basis zouden moeten vormen voor het werken met mannen die geweld plegen tegen hun partners, uitgaande van de situatie dat de man geweldpleger is. Deze leidende principes zijn:

- Huiselijk geweld is onaanvaardbaar en een schending van de mensenrechten.
- Prioriteit wordt gegeven aan de veiligheid van vrouwen en kinderen, en/ofwel de slachtoffers van het geweld.
- Geweld tegen vrouwen is een uiting van historisch ongelijke machtsverhoudingen tussen mannen en vrouwen, die hebben geleid tot overheersing en discriminatie van vrouwen door mannen (hierover meer verderop binnen deze rapportage).
- Het stoppen van partnergeweld maakt deel uit van een culturele, sociale en politieke verandering die op alle niveaus moet plaatsvinden om gendergelijkheid te bewerkstelligen.
- De focus van daderprogramma's moet liggen op het stoppen van het geweld.
- Daderprogramma's moeten daders ter verantwoording roepen voor hun geweld en als hoofddoel hebben alternatieven voor geweld te ontwikkelen en recidive te voorkomen.
- Daderprogramma's moeten worden gecreëerd in samenwerking met vrouwenhulpverlening voor slachtoffers en andere gemeenschapsdiensten die de veiligheid van slachtoffers vergroten.

- Daderprogramma's moeten uit aanvullende gelden worden gefinancierd en niet ten koste van de slachtofferhulp.
- Daderprogramma's moeten ook hulp bieden op het gebied van partnercontact en ondersteuning.
- Daderprogramma's moeten ook een kinderbeschermingsbeleid hebben.
- Daderprogramma's moeten ook risicobeoordeling en ontwikkeling van het veiligheidsplan en bijbehorende procedures die het slachtoffer helpen omvatten.
- Daderprogramma's moeten worden ontwikkeld op basis van een volledig begrip van de gender-theorie en van genderhiërarchie en mannelijkheid, met inbegrip van sociale, culturele en religieuze, etnische en politieke invloeden. Het pleger-programma moet een volledige definitie van huiselijk geweld en vormen van misbruik bevatten, inzicht geven in de oorzaken en mechanismen die tot geweld leiden en een theorie van interventie en verandering.
- Daderprogramma's moeten gegevens verzamelen en effectief evalueren.
- Om de complexiteit van het geweld dat daders tegen hun partners gebruiken op de juiste manier aan te pakken, moeten organisaties een soort benadering toepassen die een alomvattend inzicht geeft in de factoren die een rol spelen bij het in stand houden of afnemen van gewelddadig gedrag. Programma's moeten zorgvuldig beoordelen hoe elke relevante factor wordt behandeld op verschillende niveaus in hun organisatie. Daarnaast is het relevant dat deze aspecten worden opgenomen in het kerncurriculum van de interventies die deel uitmaken van het veranderingsprogramma voor gewelddadige mannen (Ajdukovic & Pauncz, 2015).

Ajdukovic en Pauncz (2015) schrijven verder over zaken die te allen tijde vermeden moeten worden bij (het opzetten van) plegerprogramma's. Denk hierbij aan het opstarten van een daderprogramma terwijl er nog geen slachtofferprogramma/hulp is, 'trial and error' bij het opzetten van daderprogramma's en werken zonder geschoolde professionals.

Mannelijkheid, mannen en geweld

Wojnicka (2015) schrijft in haar essay, getiteld 'Masculinities, men and violence' over de campagne genaamd 'Campagne voor 16 dagen activisme tegen gendergeweld'. Uitgangspunten van de organisatoren van deze campagne zijn het gegeven dat a) geweld niet een genderneutraal fenomeen is, en b) dat in de meeste gevallen, vooral als het gaat om huiselijk geweld, de slachtoffers bepaalde geslachten vertegenwoordigen, respectievelijk vrouwen en mannen. Echter, in sommige regio's/landen/gemeenschappen of sociale groepen wordt het idee om geweld in verband te brengen met gender(on)gelijkheid verwaarloosd of niet erkend. Vertegenwoordigers en leden van dergelijke milieus verspreiden het idee dat geweld genderneutraal is en dat zowel mannen als vrouwen geneigd zijn om dader of slachtoffer te worden van geweld, ondanks het feit dat een dergelijk standpunt niet strookt met de werkelijkheid. Wojnicka (2015) stelt echter duidelijk dat geweld een sterk gender-gerelateerd fenomeen is, gebaseerd op onderzoek m.b.t. sociologische analyses van mannelijkheid en geweld, en ook op basis van empirische bevindingen rondom plegers van huiselijk geweld en de slachtoffers. Volgens Pierre Bourdieu (zoals geciteerd in Wojnicka, 2015), een van de meest invloedrijke Europese sociologen, is mannelijkheid een specifiek soort 'sociaal spel' waarin geweld een belangrijke rol speelt. Met andere woorden, (traditionele/dominante) mannelijkheid is een sociaal geconstrueerd fenomeen dat op meerdere grondslagen berust, waarvan fysieke kracht, agressie en gewelddadig gedrag de meest prominente zijn. Voor Bourdieu is (huiselijk) geweld een van de verschillende 'mannelijke competitiespellen' die mannen leren spelen als onderdeel van hun socialisatieproces. Wojnicka (2015) stelt verder dat een andere socioloog, Anthony Whitehead, beweert dat het verband tussen mannen, mannelijkheid en geweld wordt weerspiegeld in de kwestie van 'heldendom' ofwel 'heroïsche mannelijkheid' (Engelse term: 'Heroism'). Deze drang is een van de belangrijkste elementen van (traditionele/dominante) mannelijkheid in hedendaagse samenlevingen. Verder is geweld voor veel mannen (en jongens)

een vrij aantrekkelijke (en lijkt soms de enige) optie in veel situaties en interacties met andere mannen of met vrouwen.

Dobasch (1998) schrijft daarover:

"Het ideaal van heroïsche mannelijkheid wordt vaak geassocieerd met agressief lichamelijk vertoon waarbij het doel niet is om het lichaam te gebruiken voor werkelijk geweld, maar om het te gebruiken als middel tot intimidatie. Toch worden het plegen van en deelnemen aan gewelddadige ontmoetingen gelijkgesteld met mannelijkheid, ongeacht de uitkomst, zelfs de littekens en wonden van de 'verliezer' kunnen nuttig zijn voor vertoon en statusverlening onder sommige jonge mannen".

Integrale en veiligheidsgerichte aanpak

Logar (2015) deed onderzoek naar partnerschappen/samenwerking met slachtofferhulpverlening in samenwerking met daders. Hij concludeert dat er bij samenwerking tussen programma's voor daders en gespecialiseerde hulp voor vrouwen (slachtoffers) rekening gehouden moet worden met gender-ongelijkheid. Machtverschillen tussen mannen en vrouwen moet worden tegengegaan. Genderongelijkheid veroorzaakt veel maatschappelijke problemen en leidt tot conflicten en opstanden. Dat laatste gebeurt misschien minder in landen waar een bevolking wordt onderdrukt en dat is vaak het geval in ondemocratische samenlevingen. Maar zelfs in landen met een democratisch systeem spelen al deze kwesties een rol, zij het op een 'mildere' en soms subtielere manier.

Voor een pleger- c.q. daderaanpak betekent dit dat dit werkgebied ook niet vrij is van machtsonevenwichtigheden. Het betekent ook dat deze programma's slechts betrekking hebben op een zeer kleine groep mannen die geweld plegen en dat de meerderheid van dergelijk geweld niet wordt gemeld of vervolgd. Geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld wordt vaak niet bestraft. Uit statistieken blijkt dat het overgrote deel van de aangiften huiselijk geweld bij de politie niet verder wordt opgepakt, deze daders worden dus nooit

vervolgd. In Oostenrijk wordt slechts tussen de 5% en 10% van degenen die beschuldigd worden van fysiek of seksueel geweld tegen vrouwen daadwerkelijk veroordeeld. De cijfers lijken in heel Europa vergelijkbaar te zijn, zoals blijkt uit onderzoek naar verkrachtingszaken (Lovett/Kelly 2009, zoals geciteerd in Logar, 2015).

Australië

In Australië hebben Mandel et al. (2015) een aanpak gepresenteerd die is gebaseerd op een patronen-gebaseerde-benadering van daders, met bijbehorende toolkit. Hierbij worden onder andere daderpatronen in kaart gebracht. De tool zoomt in op plegers van huiselijk geweld waarbij ook kinderen betrokken zijn. De aanpak is gestoeld op een aantal stappen:

- de eerste stap richt zich op het identificeren van het (dwingende) geweldspatroon: het in kaart brengen van het geweldsgedrag van de dader, los van de impact die het op het kind/gezin heeft.
- De tweede stap richt zich op het beantwoorden van de volgende vragen: welke trauma-gerelateerde effecten heeft het gedragspatroon van de dader veroorzaakt? Op welke manier heeft het gedragspatroon van de dader de ecologie en het ouderschap van de andere ouder in het gezinssysteem verstoord? En welke andere invloed had het gedragspatroon van de dader op het functioneren van het kind en het gezin?
- De derde stap richt zich op het geweldspatroon van de dader in kaart brengen en op de krachten van de volwassen 'overlevenden'. Vragen die centraal staan: wat deed de volwassen overlevende om de veiligheid van de kinderen te bevorderen als reactie op het geweld van de dader om het gezin schade toe te brengen? Wat deed de volwassen overlevende om de genezing van het trauma te bevorderen als gevolg van het geweld van de pleger? Wat deed deze persoon om de stabiliteit en verzorging na het geweld te bevorderen? En wat is er door de volwassen overlevende nog meer gedaan om het functioneren van het gezin verder te versterken?

- De vierde stap richt zich op het in kaart brengen van het geweldprobleem van de dader door te kijken naar factoren die sociaaleconomisch van aard zijn, gerelateerd zijn aan middelengebruik, gerelateerd zijn aan de geestelijke gezondheid van de dader, of andere complicerende factoren. Zaken die bij deze stap geïnventariseerd kunnen worden, zijn bijvoorbeeld problemen in het functioneren van het kind en het gezin die het gedragspatroon van de dader kan hebben veroorzaakt en/of verergerd. Heeft de pleger zich (negatief) bemoeid met gezinsleden die naar hulp zochten? Is er sprake van problemen m.b.t. de sociaaleconomische status die het pleger-gedrag hebben veroorzaakt? (Mandel et al., 2015).

NATIONALE AANPAK

Nationale ontwikkelingen: programma 'Geweld hoort nergens thuis' en Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming

Het ministerie van VWS vermeldt dat geweld nergens thuishoort, en zeker niet in je eigen huis. Helaas hebben veel mensen niet een dergelijke veilige omgeving. In dat kader is het nationaal meerjarenprogramma 'Geweld hoort nergens thuis' (afgekort: GHNT) ontwikkeld, met als doel om huiselijk geweld en kindermishandeling terug te dringen, de schade ervan te beperken en de vicieuze cirkel te doorbreken (VWS, 2022). Bovenstaand GHNT-programma had een looptijd van april 2018 tot en met december 2021. Het programma is voor een aantal onderdelen met een jaar verlengd en is vanaf 1 juni 2022 opgegaan in het programma voor het *Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming*. De reeds lopende activiteiten en gemaakte afspraken zijn ingevlochten in dit Toekomstscenario. Het gaat in dit Toekomstscenario om de zogenoemde prioritaire thema's: het werken volgens de Visie gefaseerd samenwerken aan veiligheid, het versterken van lokale (wijk)teams, MDA++ en de integrale sturing op de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling (VNG, 2022). In maart 2021 informeert de minister voor rechtsbescherming Sander Dekker en de staatssecretaris van VWS middels een brief de Tweede Kamer over de voortgang van dit Toekomstscenario. In deze brief wordt een aantal knelpunten genoemd. Zo zijn er

nog altijd veel organisaties die onvoldoende op elkaar aansluiten; kinderen en gezinnen krijgen nog altijd te maken met een grote diversiteit aan professionals. Het is voor hen vaak onduidelijk waar ze aan toe zijn en waar ze naar toewerken. Zij krijgen te vaak geen passende hulp en ook de achterliggende problematiek krijgt te weinig aandacht (Rijksoverheid, 2022).

Bouwstenen plegeraanbod en plegeraanpak

De prioriteiten met betrekking tot de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling binnen zowel het landelijk als de regionale programma's (GHNT) zijn:

- Visie gefaseerd werken aan veiligheid
- Versterken van de lokale (wijk)teams
- MDA++
- Traumasensitief werken in het kader van plegeraanpak (VNG, 2022).

In de rapportage 'Focus op de pleger - deel van het geheel', die in juli 2021 verscheen, blijkt dat het is nodig is om ook in te gaan op de plek van de pleger binnen bovenstaande dragers van de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling. In deze rapportage komen succesfactoren naar voren die de basis vormen voor de bouwstenen plegeraanbod in het vrijwillig kader huiselijk geweld en kindermishandeling voor gemeenten en GHNT-regio's. Centraal staan de bouwstenen om de gemeenten in Nederland te ondersteunen in het integreren van de plegeraanpak in de aanpak van geweld in afhankelijkheidsrelaties. Nadruk ligt op een systeemgerichte blik bij het terugdringen en stoppen van geweld (VNG, 2022).

Op basis van succesfactoren en goede voorbeelden zijn er bouwstenen opgesteld voor gemeenten en regio's vanuit het perspectief van de pleger. Deze zijn bedoeld ter vergroting van de beschikbaarheid van een geïntegreerd aanbod voor (vermoedelijke) plegers van huiselijk geweld en kindermishandeling die niet (of nog niet of nadat ze) strafrechtelijk zijn vervolgd voor hun acties. Daarmee ligt de focus dus op vrijwillige interventies voor plegers met aandacht voor overlap- of overgangsgebieden tussen vrijwillig en straf en omgekeerd. De bouwstenen sluiten aan bij het Kwaliteitskader Werken aan veiligheid lokale (wijk)teams (VNG, 2019).

De betreffende **bouwstenen** zijn:

- Integreer de pleger in de aanpak
- Koppel zorg en straf binnen de eigen gemeente
- Neem het perspectief van de pleger op in de regiovisie
- Ga na of alle taken in het kader van de veiligheid (inclusief aanpak partnergeweld) zijn belegd
- Bespreek vooroordelen, ongemak en handelingsverlegenheid naar plegers
- Benut de mogelijkheden van het huisverbod effectief
- Evalueer periodiek de kwaliteit van de uitvoering van de lokale infrastructuur
- Train professionals in aandacht voor plegers en motiverende gespreksvoering met plegers
- Breng bewustwording op gang bij professionals over eigen opvattingen
- Betrek alle plegerhulp bij 1G1P1R (1Gezin1Plan1Regisseur)
- Besteed in alle fases aandacht aan traumasensitief werken, ook naar de pleger
- Besteed aandacht aan gendersensitief werken van professionals
- Train systeemgerichte en veiligheidsgerichte casusregie inclusief de pleger
- Integreer het definitief stoppen van het gedrag van de pleger in het veiligheidsplan
- Breng plegeraanbod in kaart
- Screen het in kaart gebrachte plegeraanbod
- Stel kwaliteitseisen aan het hulpaanbod
- Stel randvoorwaarden voor de uitvoering van het plegeraanbod
- Zet ervaringsdeskundige plegers in
- Maak een regionaal plan voor het realiseren van het hulpaanbod
- Ga in gesprek met de Vrouwenopvang over plegeraanbod als 'onderdeel van het geheel'
- Maak afspraken over samenwerking tussen jeugdzorg en (forensische) GGZ zorg
- Bepaal indicatoren voor het verzamelen van informatie over plegeraanbod
- Ga in gesprek met Veilig Thuis over de focus op de pleger
- Evalueer visieverschillen m.b.t. plegeraanpak

(VNG, 2022).

Verder zijn er een aantal **succesfactoren** benoemd voor een systeemgerichte plegeraanpak:

- Zowel slachtoffer als pleger zijn betrokken bij hersteltraject van de vrouwenopvang (Zaanstreek-Waterland).
- Het huisverbod is systeemgericht en brengt echt alle aspecten van het systeem in kaart.
- Mensen worden bij elkaar gezet en praten doen we altijd met het hele systeem (Hollands-Midden).
- We betrekken zowel zorg- als strafpartners in onze gezamenlijke aanpak. De Familienetwerkberaden dragen hieraan bij (Zeeland).
- Flevoland: Systemische aanpak na een THV en het bed dat door Reclassering/Exodus beschikbaar is gesteld. De hoop is dat gezinnen geweldloos verder kunnen door voortzetting systemische gesprekken. De hoop is dat door de beschikbaarheid van een bed de pleger meer ontvankelijk is voor hulp.
- De afstand tussen partners sociaal domein en justitie (in elk geval de reclassering) is redelijk klein. Veel partners zitten op een locatie en kennen elkaar goed (Zuid-Holland Zuid).
- Duidelijke afspraken, verschillende invalshoeken hulpverlenende partijen (Haaglanden).
- Project Integrale Behandeling en Begeleiding (PIBB) (Amsterdam).
- Systeemgericht en multidisciplinair werken zie je terug in de MDA++ (Friesland).
- Het interventieteam huiselijk geweld werkt systeemgericht, multidisciplinair, is vasthoudend, gaat door zo lang dit nodig is (West-Brabant).
- Midden-Brabant:
 - in iedere casus is aandacht voor de pleger als onderdeel van het systeem;
 - elkaar kennen, vertrouwen, kennis opdoen en gebruik kunnen maken van verschillende methodieken en interventies;
 - weten waar jouw kennis ophoudt en die van de ander begint;
 - de positie van kinderen, vader en moeder en het netwerk daaromheen vraagt differentiatie in expertise;
 - lef, outreachend;
 - een plek met een sterk Zorg- en Veiligheidshuis
 - samenwerking tussen zorg- en strafrecht
 - steeds meer zorgaanbieders werken samen;
 - ZVH heeft belangrijke informatiepositie;
 - toegang werkt met een integraal cliëntstelsel.

(VNG, 2022).

Nationale aanpak, via het landelijk Netwerk Vrouwenopvang en cijfers

Het netwerk Vrouwenopvang helpt slachtoffers van geweld in afhankelijkheidsrelaties. Zowel in de thuissituatie als op een veilige opvanglocatie. Het netwerk bestaat uit 20 instellingen binnen Nederland. Doel van het netwerk is om geweld te stoppen en duurzaam op te lossen (Huiselijk Geweld, 2022). Het Netwerk Vrouwenopvang is er voor bestuurders of managers van lid-instellingen die zich bezighouden met opvang en begeleiding van vrouwen, mannen en hun kinderen die te maken hebben met huiselijk geweld (Valente, 2022).

Uit een gepubliceerde factsheet van 2018 blijkt dat de cijfers verontrustend zijn. Ruim 16.500 mensen doen per jaar een beroep op de vrouwenopvang, waaronder 12.000 vrouwen, 4500 kinderen en 200 mannen. Jaarlijks zijn er 200.000 volwassenen die slachtoffer zijn van huiselijk geweld (waaronder 50 dodelijke slachtoffers per jaar). Mishandelde vrouwen hebben grotere kans op depressie, angsten, psychosomatische klachten, eetproblemen en problemen met seksualiteit (Huiselijk Geweld, 2022).

Wet Tijdelijk Huisverbod, Time-out voorziening

De nieuwe Wet Tijdelijk Huisverbod is sinds 2020 van kracht in Nederland. Volgens de memorie van toelichting voorziet deze wet in de mogelijkheid een huisverbod op te leggen aan degene van wie een dreiging van huiselijk geweld uitgaat; het verbod houdt in dat de betreffende persoon gedurende een bepaalde periode zijn woning niet mag betreden en ook geen contact mag opnemen met zijn huisgenoten. De veiligheid van deze huisgenoten c.q. gezinsleden wordt hiermee vergroot. Op die manier krijgen zij een 'adempauze' die gebruikt kan worden om andere maatregelen te nemen die de dreiging van huiselijk geweld kunnen wegnemen. De voortdurende spanningen en de eventueel daaraan ten grondslag liggende geweldspiraal worden weggenomen. Voor de uithuisgeplaatste geldt het huisverbod als duidelijk signaal dat de samenleving het geweld niet accepteert (huiselijkgeweld, 2022).

Wat betreft **preventie**, staat in de memorie van toelichting op deze wet dat *"hoewel het strafrecht deels ook preventie als doel heeft, voorziet het echter niet in een stelsel om los van strafbare feiten louter preventief op te treden."* Toch blijkt de uithuisplaatsing in de praktijk een preventief effect te hebben. De periode dat het huisverbod kan worden opgelegd, is beperkt tot tien dagen omdat het huisverbod primair wordt opgelegd in een crisissituatie en een preventief karakter heeft (huiselijk geweld, 2022).

In de memorie van toelichting is een evaluatie van de Oostenrijkse wet 'Bundesgesetz zum Schutz vor Gewalt in der Familie'¹ opgenomen. Uit deze evaluatie is gebleken dat wanneer de politie alleen bemiddelt bij huiselijk geweld en geen huisverbod oplegt, dit de machtspositie van de mishandelende partner verder versterkt.

Regionale aanpak - Arosa & Sterk Huis

Op dit moment mist er in de regio Zuidoost-Brabant -maar ook in Nederland in algemene zin- een aanpak bij huiselijk geweld, met name bij vrouwenopvang (persoonlijke communicatie RS, 2022). Met name het perspectief van de pleger is onderbelicht; voor de slachtoffers is er meer aandacht. De plegeraanpak mist nog de nodige vorm en inhoud.

In de regio Midden-Brabant is stichting Sterk Huis actief; Arosa in de gemeente Rotterdam. Arosa heeft in 2018 gewerkt met een pilot rondom een opvang voor uithuisgeplaatsten tijdens het huisverbod ("Pilot time-out opvang uithuisgeplaatsten tijdens het huisverbod (UHG)"). Bij deze pilot stond het bieden van passende, systeemgerichte hulp en opvang voor de uithuisgeplaatste, nadat er een tijdelijk huisverbod was uitgesproken, centraal. Het ging hier om mannen afkomstig uit de randstad (Rotterdam) met een tijdelijk huisverbod, die gemotiveerd waren om hulpverlening te verkrijgen en waarbij sprake was van situationeel geweld. Een rustige en respectvolle bejegening (niet oordelend) richting de pleger, waarbij samen met de cliënt zaken onderzocht worden, waren bij de wijze van handelen binnen deze pilot uitgangspunten. Maar ook een systemische

1 Op grond van deze wet heeft niet alleen de politie de bevoegdheid een tijdelijke uithuisplaatsing op te leggen, maar kan een slachtoffer van huiselijk geweld tevens om een civielrechtelijke uithuisplaatsing verzoeken. Een huisverbod opgelegd door de politie geldt voor tien dagen, gedurende deze periode kan de partner zelf verzoeken om verlenging (huiselijk geweld, 2022).

aanpak en het inzetten van ervaringsdeskundigheid waren onderdeel van handelen binnen deze pilot. Met Veilig Thuis en andere ketenpartners werd nauw samengewerkt. De verblijfsperiode verliep synchroon met het huisverbod (maximaal 8 weken). De resultaten van deze pilot binnen Arosa zijn veelbelovend: er waren minimale overtredingen van het tijdelijk huisverbod, vanuit de time-out was een snelle opstart van de hulpverlening mogelijk, er waren geen escalaties meer bij terugkeer naar keus en er was een goede samenwerking met ketenpartners (Arosa, z.d.).

In december 2021 presenteerde Sterk Huis enkele werkwijzen met betrekking tot het systemisch werken met plegers van geweld. Zij werkten met een time-out-traject, met als doelen: het stoppen van geweld, het herkennen van relatieproblemen, de communicatie verbeteren en onderliggende oorzaken van het plegen van geweld wegnemen. Interventies bij het time-out-traject zijn het voeren van individuele- en systeemgesprekken, het betrekken van de kinderen en het netwerk, het maken van een genogram/ecogram/levenslijn, het maken van een lemniscaat/spiraal van huiselijk geweld, het helder krijgen van de 'Window of tolerance' van de pleger, en het aanbieden van een training (zoals ART). Verder was er een pilot 'doorstroomwoning' van kracht, waarbij de pleger een gemeubileerde woning krijgt en waarbij ambulante begeleiding wordt verzorgd; de andere gezinsleden (moeder en kinderen) kunnen dan in de eigen woning blijven (Sterk Huis, z.d.). De exacte uitkomsten van deze pilot zijn op het moment van schrijven niet bekend.

Regionale aanpak - Voor jeugd en gezin en het Toekomstscenario

Het 'Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming' is een programma van het ministerie van Justitie en Veiligheid, het ministerie van VWS en de Vereniging Nederlandse Gemeenten. Nauwe samenwerking tussen de partners in het veld staat daarbij centraal. Focus ligt op de jeugdbescherming die effectiever georganiseerd moet worden. Dit kan gebeuren middels het Toekomstscenario (voordejugdenhetgezin, 2022). Hierin staan een achttal tips waar regio's en gemeenten nu al mee aan de slag kunnen. Die tips omvatten:

- Het werken vanuit een 'brede blik': dus kijken naar wat alle gezinsleden nodig hebben. Dat wil zeggen: een systeemgerichte aanpak waarbij er geïnvesteerd wordt in de multidisciplinaire samenwerking.
- Het hebben van een bestuurlijk trekker of ambassadeur op regionaal niveau.
- Integrale aansturing en gedeelde verantwoordelijkheid en sturing van managers en bestuurders op lokaal, (boven)regionaal én landelijk niveau. Het betrekken van alle partijen is hierbij van belang.
- Werken volgens een gezamenlijke, gedeelde visie. Bijvoorbeeld de Visie Gefaseerd Samenwerken aan Veiligheid die breed is omarmd.
- Het hebben van een sterk lokaal team.
- Een succesvolle aanpak bij complexe problematiek (denk aan MDA++).
- Het meenemen van het perspectief van de ervaringsdeskundigen.
- Het delen van kennis en ervaringen in de keten (voordejugdenhetgezin, 2022).

HOOFDSTUK 2. ONTWERPSESSIE

INLEIDING

Tijdens de ontwerpessie met 14 deelnemers stonden twee vraagstukken centraal:

1. Wat moet een preventieve aanpak partnergeweld omvatten om partnergeweld te voorkomen?
2. Wat heeft een pleger van geweld nodig aan ondersteuning?

Het beantwoorden van deze vraagstukken heeft op de volgende wijze plaatsgevonden. In eerste instantie is een korte brainstorm gehouden waarin deelnemers punten inbrachten met een korte toelichting. In tweede instantie zijn de ingebrachte punten nagelopen en kregen alle deelnemers de gelegenheid om inhoudelijk te reageren, aan te vullen, aan te scherpen, verder te nuanceren. Onderstaand werken we beide vraagstukken inhoudelijk verder uit.

DAT WAT EEN PREVENTIEVE AANPAK PARTNERGEWELD MOET OMVATTEN OM PARTNERGEWELD TE VOORKOMEN

In relatie tot de vraag 'wat moet een preventieve aanpak partnergeweld omvatten om partnergeweld te voorkomen?' zijn door de deelnemers verschillende aandachtspunten benoemd. Deze zijn onder te verdelen in drie categorieën, namelijk: aandachtspunten die betrekking hebben op de samenleving, de hulpverlening en de (direct) betrokkenen.

SAMENLEVING

Taboe wegnemen. Er is noodzaak aan het wegnemen van de taboe binnen de samenleving rond partnergeweld. Twee ontwikkelingen zouden hieraan bij kunnen dragen. In de eerste plaats het laagdrempelig maken van het vragen om hulp in situaties waarin partnergeweld speelt. In de tweede plaats aandacht hebben voor de 'taal' die we gebruiken. Dit kan door niet over plegers, daders en slachtoffers te spreken, maar over betrokkenen en direct betrokkenen. Met het laatste wordt het kerngezin bedoeld.

Informatieverstrekking. Waar veel informatie beschikbaar is voor en over slachtoffers van partnergeweld, is er nauwelijks informatie beschikbaar voor en over plegers van partnergeweld.

HULPVERLENING

Met betrekking tot de hulpverlening is een aantal subcategorieën te onderscheiden, namelijk: maatschappelijke ontwikkelingen, signalering, samenwerking en beroepsmatig handelen.

Maatschappelijke ontwikkelingen

Normalisatie middelengebruik.

Het is belangrijk om aandacht te hebben voor de effecten die de normalisatie van druggebruik heeft op (direct) betrokkenen. In veel situaties waarin sprake is van partnergeweld is tevens sprake van (overmatig) drugsgebruik.

Afgrenzingsproblematiek.

Met afgrenzingsproblematiek refereren deelnemers naar de problemen die worden ondervonden bij het bewaken van eigen grenzen. Daarbij geven zij aan dat het belangrijk is om aandacht te hebben voor de afgrenzingsproblemen bij jonge stellen, die zij hebben met name door de ontwikkeling van sociale media. Deze groep heeft nog weinig een eigen identiteit ontwikkeld en gaat makkelijk mee in alles wat op sociale media voorbij komt.

Signalering

Informatieverstrekking.

Naast dat er behoefte is aan brede informatieverstrekking in de samenleving, leeft deze behoefte ook onder beroepskrachten. Het gaat hierbij zowel om informatie over slachtoffers als over plegers.

Signalen bespreekbaar maken.

Naast dat het belangrijk is dat professionals (leren) signalen in een vroeg stadium te signaleren, is het tevens belangrijk om (te leren) deze signalen bespreekbaar te maken tijdens gesprekken.

Samenwerking

Multidisciplinaire inzet van beroepskrachten.

Dit vergt onder andere dat snel inzichtelijk kan worden gemaakt: a) welke partijen betrokken zijn, b) hoe de lijnen lopen tussen deze partijen, c) beroepskrachten er op letten dat ze niet dezelfde dingen naast elkaar doen, d) beroepskrachten tijdig informatie met elkaar delen, e) duidelijk is wie de regiehouder is, f) ook samengewerkt wordt met partners buiten de hulpverlening zoals deurwaarders, woonbedrijven, UWV, energie- en waterbedrijven, scholen, peuterspeelzalen, kinderdagverblijven, voor- en naschoolse opvang, verloskundigenpraktijken en kraamzorg organisaties.

Snelle inzet van beroepskrachten.

Naast dat de inzet van beroepskrachten multidisciplinair dient te zijn, moet de inzet ook snel plaatsvinden na een incident. De motivatie van (direct) betrokkenen om mee te werken is vlak na het plaatsvinden van een incident namelijk het grootst.

Beroepsmatig handelen

Alle (direct) betrokkenen betrekken.

Het is belangrijk om alle partijen er bij te betrekken en daarmee aandacht te hebben voor alle (direct) betrokkenen van het systeem.

Complexe dynamiek.

Het is niet makkelijk te stellen wie de pleger is en wie het slachtoffer, omdat de dynamiek in een systeem vaak ingewikkeld is. Een systemische aanpak heeft daarmee de voorkeur.

Diagnostiek.

Een goede screening is van belang om een inschatting te kunnen maken van welk type agressie en geweld sprake is en daarmee welke aanpak passend zou kunnen zijn.

Betrokkenen

In relatie tot (direct) betrokkenen bij partnergeweld worden de volgende aandachtspunten genoemd die enerzijds betrekking hebben op toegang tot ondersteuning en anderzijds op de geboden ondersteuning zelf.

Toegang tot ondersteuning

- Het laagdrempelig maken om hulp te vragen;
- Informatie beschikbaar stellen voor zowel plegers als slachtoffers;
- Snelle toegang tot hulpverlening

Geboden ondersteuning

- Aandacht hebben voor alle betrokkenen in het systeem;
- Voor alle betrokkenen op maat ondersteuning aanbieden;
- Werken aan herstel voor iedereen binnen het gezin/systeem;
- Psycho-educatie aanbieden voor betrokkenen in een systeem, o.a. m.b.t. wat het effect van hun gedrag is op henzelf en anderen in het systeem en waar het gedrag vandaan komt;
- Aandacht hebben voor risicofactoren binnen een systeem van betrokkenen, deze in kaart brengen en daarop anticiperen met beroepsmatig handelen.

DAT WAT EEN PLEGER NODIG HEEFT AAN ONDERSTEUNING

Wanneer het de vraag betreft 'Wat heeft een pleger van geweld nodig aan ondersteuning?' zijn er aandachtspunten genoemd die vallen binnen de categorieën maatschappelijke context, geboden ondersteuning, samenwerking en hulpverlener. In algemene zin kan worden gezegd: *Hoe eerder hoe beter, hoe laagdrempeliger hoe mooier.*

MAATSCHAPPELIJKE CONTEXT

Er zijn meer mannelijke hulpverleners nodig.

Gender onafhankelijk.

Maatschappelijk gezien wordt het woord pleger geassocieerd met mannen, terwijl vrouwen evengoed pleger van geweld kunnen zijn

Cultuur sensitief werken.

Naast dat er maatschappelijk een taboe heerst op geweld, heerst er in sommige culturen een taboe op het vragen van hulp en ondersteuning. Culturele sensitiviteit moet onderdeel uitmaken van het opstellen van maatwerk.

Hulpaanbod zichtbaar maken.

Het hulpaanbod en lotgenotengroepen die al beschikbaar zijn voor zowel mannelijke/ vrouwelijke slachtoffers en plegers zijn bij inwoners en hulpverleners niet altijd bekend. Dit aanbod zou inzichtelijk gemaakt moeten worden, zodat het beter benut en aangevuld kan worden.

NB! Onlangs heeft het Regionaal Netwerk Zorg en Straf de opdracht gegeven om in de regio Zuidoost-Brabant inzichtelijk te maken welke aanpakken er beschikbaar zijn voor plegers. Hiertoe is een projectteam geformeerd bestaande uit Veilig Thuis en Reclassering - Reclassering Nederland, Novadic Kentron

GEBODEN ONDERSTEUNING

Weinig hulpaanbod voor mannen.

Voor mannen is er - zowel in de rol van slachtoffer als in de rol van pleger - minder hulpaanbod beschikbaar dan voor vrouwen.

Maatwerk.

Doordat mannen en vrouwen beiden pleger van geweld kunnen zijn, is er behoefte aan maatwerk waar het de hulpverlening betreft. Dit geldt voor alle (direct) betrokkenen in een systeem, met betrekking tot:

- De invulling van de ondersteuning, o.a. afhankelijk van de aard en ernst van het geweld.
- Passende time-out: het kan voor mensen helpend zijn om op een bij hen passende manier uit de situatie te zijn, waar zij bijvoorbeeld gevoelens van onmacht ervaren wat kan leiden tot uitingen van geweld.
- Het profiel van de hulpverlener en/of ervaringsdeskundige: iemand waarmee de pleger zich kan identificeren en door wie hij/zij zich erkend voelt.
- De keuze voor hulpverlener(s) voor het hele systeem: één hulpverlener per individuele betrokkene in een systeem of een combinatie van beiden.

Snel hulp kunnen ontvangen.

Door deelnemers wordt verwezen naar het werk van hoogleraar Arno van Dam verbonden aan Tilburg University. Zijn werk zou uitwijzen dat de hulpacceptatie van betrokkenen in systemen waar geweld plaatsvindt het grootst is tijdens of vlak na een incident. Dit maakt het volgens deelnemers van de ontwerpessie van belang dat hulp snel kan worden geboden. Duurt het lang voordat hulp geboden kan worden, dan willen betrokkenen niet meer of is het op dat moment niet meer nodig. De geweldcirkel kan dan niet worden doorbroken, waarmee het wachten is op het volgende incident.

SAMENWERKING

Ervaringsdeskundigen.

Op het moment dat een pleger het patroon van geweld heeft kunnen verbreken, betekent het niet dat de kans dat het opnieuw plaats zal vinden in de toekomst is verdwenen. Bij bepaalde triggers bestaat de kans om terug te vallen in uitingen van gewelddadig gedrag. Aanvullend op vroegsignalering, wachtlijsten en nazorgtrajecten zijn ervaringsdeskundigen van wezenlijke waarde voor mensen met een geweldverleden of -heden. Ervaringsdeskundigen zijn geen behandelaars maar kunnen - ten tijde van wachtlijsten, tijdens en na afloop van behandeltrajecten - wel een baken en steun zijn. Iemand die begrijpt wat mensen doormaken, daarbij aan kan sluiten en kan steunen. Gaande weg hun deelname kunnen deelnemers van rol veranderen. Waar zij in eerste instantie steun vinden, kunnen zij op termijn degenen zijn die steun geven aan nieuwe deelnemers in de groep.

Rolverheldering.

Rolverheldering is van wezenlijk belang op het moment dat in een systeem meerdere betrokkenen ondersteuning krijgen van één of meerdere hulpverleners. Hulpverleners zullen zich bewust moeten zijn van de rol die ze op een specifiek moment voor het systeem en/of afzonderlijke betrokkenen uit het systeem vervullen.

Ernstig geweld en juridisch kader.

In situaties waarin sprake is van aanhoudend ernstig geweld kan een rechterlijke uitspraak bijdragen aan passende zorg voor een pleger. Rechterlijke uitspraken m.b.t. behandeling laten echter vaak lang op zich wachten, mede nu het mandaat binnen TOM (Taakstraf Openbaar Ministerie) zittingen² beperkt is. In deze zittingen mogen geen behandelverplichtingen meer worden opgelegd.

HULPVERLENER

Beroepsattitude.

Het vervullen van meerdere rollen binnen een systeem vraagt van een hulpverlener 'meervoudige onpartijdigheid'. Wanneer mensen genoodzaakt zijn hun huis te verlaten is het belangrijk om als hulpverlener te beseffen dat mensen niet alleen hun huis maar ook hun 'thuis' verlaten. Daar komt bij dat onderling contact niet meer mogelijk is, wat vooral voor kinderen ingrijpend kan zijn.

2 Op een TOM-zitting kan een parketsecretaris of Officier van Justitie aan een meerderjarige verdachte een taakstraf of een geldboete, of een combinatie hiervan aanbieden. Ook kan een leerstraf of betaling van de schade aan het slachtoffer opgelegd worden (www.ls-advocatenstrafrecht.nl)

HOOFDSTUK 3. VALIDATIESESSIE MET KETENPARTNERS EN STAKEHOLDERS

Op 26 januari 2023 zijn de belangrijkste bevindingen uit de literatuurstudie en ontwerpessie gevalideerd bij 18 stakeholders. Aanwezig waren beleidsadviseurs van de gemeente Eindhoven: contractmanagers, mensen van het servicebureau, van het Regieteam, mensen vanuit het veiligheidsdomein en van de afdeling Inkoop. Ook was er een ervaringsdeskundige op het gebied van het plegen van huiselijk geweld aanwezig, naast professionals van Neos en WIJeindhoven. De validatie vond plaats via een presentatie van de belangrijkste onderzoeksbevindingen op het gebied van de literatuurstudie enerzijds en de gegevens verkregen vanuit de ontwerpessie anderzijds. Daarna was er de mogelijkheid voor de deelnemers om inhoudelijk te reageren en vragen te stellen tijdens een gezamenlijke dialoog. Hieronder staan de belangrijkste bevindingen en inhoudelijke reacties beschreven.

De relevantie van de inzichten uit de literatuurstudie en ontwerpessie werd door de aanwezigen onderschreven. Aanvullend daarop gaf de aanwezige ervaringsdeskundige aan dat 'het opgesloten zitten' na het plegen van het geweld voor hem positief werkte; wanneer een pleger van geweld in detentie zit, is er namelijk tijd om te reflecteren en tegelijkertijd is er een grote barrière om vanuit de gevangenis contact op te nemen met het gezin. Vanuit de penitentiaire inrichting werd er perspectief geboden op het gebied van het op normale wijze weer terugzien van het gezin. De ervaringsdeskundige gaf aan dat het hebben van dit perspectief essentieel is om uit de cirkel van geweld en uit de sterke drang om het gezin weer te zien, te komen (van wanhoop naar nieuwe hoop en perspectief!).

Naast het hebben van perspectief, is ook duidelijkheid belangrijk: onduidelijkheid en onzekerheid over tal van factoren zorgt voor een negatieve spiraal bij de geweldspleger. Duidelijkheid is eveneens gewenst op het gebied van wat het gezin als geheel nodig heeft en op welke manier betrokkenen tegen de pleger van geweld aankijken. Het gevoel van 'het zijn van de vijand' werkt belemmerend.

Aanwezigen vanuit de vrouwenopvang zien hier ook een taak voor zichzelf, namelijk werken met het hele gezin (systemisch werken) in plaats van alleen met de vrouwen en kinderen. De geweldspleger is immers óók onderdeel van het gezin. Een relevante vraag daarbij is 'welke rol het gezin als geheel kan hebben om geweld in het gezin duurzaam te stoppen?' Expertise bij professionals op het gebied van systeemgesprekken is hiervoor noodzakelijk. Dat is nu soms nog een gemis. De vrouwenopvang kan daarnaast niet alléén systemisch werken, er is ook samenwerking nodig met kernpartners, zoals Veilig Thuis. Deze samenwerking vindt nog niet op structurele basis plaats.

Deelnemers geven tevens aan dat er een hiaat zit tussen gezinsondersteuning/Veilig Thuis en de expertise die er nu zit bij bijvoorbeeld WIJeindhoven. Wat betreft het systemisch werken staat de regio nu nog aan het begin. Betrokken ketenpartners, zoals Neos, Veilig Thuis en WijJeindhoven hebben elkaar én het hele gezin, waarvan de pleger van geweld onderdeel is, nodig om gezamenlijk de veiligheid in het gezin terug te laten keren. Wat hiervoor exact nodig is, en welke concrete stappen hiervoor gezet moeten worden, is nog grotendeels een onontgonnen gebied. Onderlinge samenwerking in de keten is in ieder geval noodzakelijk om integraal te kunnen werken. De wil om hier stappen in te zetten is bij alle 18 stakeholders aanwezig.

LITERATUURLIJST

- Arosa. (z.d.). *Veiligheid en bescherming bij geweld in relaties*. [PowerPointpresentatie].
- Ajdukovic, D. & Pauncz, A. (2015). *How to Start a Perpetrator Programme? Issues and Dilemmas of the "Start Up" Process*. Geraadpleegd op 19-12-2022 via <https://www.work-with-perpetrators.eu/resources/expert-essays>
- Bengtsson-Tops A, Markström U, & Lewin B. (2005). *The prevalence of abuse in Swedish female psychiatric users, the perpetrators and places where abuse occurred*. Stockholm: Nordic Journal of Psychiatry.
- Huiselijk Geweld (2022). *Factsheet vrouwenopvang*. Geraadpleegd op 07-09-2022 via <https://www.huiselijkgeweld.nl/publicaties/factsheets/2018/12/06/factsheet-vrouwenopvang>
- Huiselijk geweld (2022). *Regels strekkende tot het opleggen van een tijdelijk huisverbod aan personen van wie een ernstige dreiging van huiselijk geweld uitgaat (Wet tijdelijk huisverbod). Memorie van toelichting*. Geraadpleegd op 19/10/2022 via https://www.huiselijkgeweld.nl/binaries/huiselijkgeweld/documenten/kamerstukken/2006/07/10/memorie-van-toelichting-tweede-kamer-wet-tijdelijk-huisverbod/5431739_memorie_van_toelichting_zoals_naar_tk_20060710.pdf
- Logar, R. (2015). *Partnerships with Victims' Services in Work with Perpetrators*. Geraadpleegd op 19-12-2022 via <https://www.work-with-perpetrators.eu/resources>
- Movisie (2022). *Wat werkt bij ... partnergeweld*. Geraadpleegd op 30-11-2022 via <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/publication-attachment/Wat-werkt-bij-partnergeweld%20%5BM0V-8888731-1.1%5D.pdf>
- Mandel, D. (2015). *Mapping Perpetrators' Patterns - Short (MPP-S)*. Geraadpleegd op 19-12-2022 via <http://cspm.csyw.qld.gov.au/>
- Ministerie van VWS. (2022). *Programma 'Geweld hoort nergens thuis'*. Geraadpleegd op 07-09-2022 via <https://www.huiselijkgeweld.nl/dossiers/programma-geweld-hoort-nergens-thuis>
- Rijksoverheid (2022). *Kamerbrief 'Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming'*. Geraadpleegd op 19/10/2022 via <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/03/30/tk-bijlage-toekomstscenario-kind-en-gezinsbescherming>
- Sterk Huis (z.d.). *Systemisch werken met plegers*. [Powerpointpresentatie].
- Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) (2019). *Werken aan Veiligheid voor lokale (wijk) teams en gemeenten. Nadere uitwerking van het kwaliteitskader Veilig Thuis – zicht op veiligheid*. Geraadpleegd op 13/03/2022 via <https://vng.nl/sites/default/files/2021-03/20191122-definitief-kwaliteitskader-werken-aan-veiligheid-voor-lokale-wijkteam.pdf>
- Vereniging Nederlandse Gemeenten. (2022). *Geweld hoort nergens thuis*. Geraadpleegd op 07-09-2022 via <https://vng.nl/rubrieken/onderwerpen/geweld-hoort-nergens-thuis>
- Vereniging Nederlandse Gemeenten. (2022). *Bouwstenen plegeraanbod*. Geraadpleegd op 07-09-2022 via <https://vng.nl/nieuws/bouwstenen-plegeraanbod-in-vrijwillig-kader>
- Voor de jeugd en het gezin. (2022). *Toekomstscenario Kind- en Gezinsbescherming*. Geraadpleegd op 30-11-2022 via <https://www.voordejeugdenhetgezin.nl/toekomstscenario-kind-en-gezinsbescherming>

Voor de jeugd en het gezin. (2022). *Onze tips: aan de slag met het Toekomstscenario*.
Geraadpleegd op 30-11-2022 via
<https://www.voordejeugdenhetgezin.nl/toekomstscenario-kind-en-gezinsbescherming/nieuws/2022/7/11/onze-tips-aan-de-slag-met-het-toekomstscenario>

Wojnicka, K. (2015). *Masculinities, men and violence. Expert Essay*.
Geraadpleegd via
<https://www.work-with-perpetrators.eu/resources>

Valente (2022). *Basisnetwerk: Landelijk Netwerk vrouwenopvang*.
Geraadpleegd op 07-09-2022 via
<https://www.valente.nl/netwerken/basisnetwerk-landelijk-netwerk-vrouwenopvang/>

Workwithperpetrators (2022). *Lijst van netwerkliden*.
Geraadpleegd op 02-12-2022 via
<https://www.work-with-perpetrators.eu/about-us/members/list-of-network-members/>

> FOR SOCIETY

Hogeschool Sociale Studies
Eindhoven

[FONTYS.NL](https://www.fontys.nl)